

pdf. 7. Судді ККС ВС обговорили проблемні питання допустимості електронних доказів під час судового розгляду. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1202385>. 8. Алексеева-Процюк Д. О., Бриськовська О. М. Електронні докази в кримінальному судочинстві: поняття, ознаки та проблемні аспекти застосування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 2. С. 247–253. 9. Цехан Д. М. Цифрові докази: поняття, особливості та місце у системі доказування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2013. № 5. С. 256–260. 10. Використання електронних (цифрових) доказів у кримінальних провадженнях: метод. реком. / [М. В. Гуцалюк, В. Д. Гавловський, В. Г. Хахановський та ін.] ; за заг. ред. О. В. Корнейка. Вид. 2-ге, доп. Київ: Вид-во Нац. акад. внутр. справ, 2020. 104 с.

Руслан Леонтійович СТЕПАНЮК,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної підготовки Харківського національного
університету внутрішніх справ, провідний фахівець з організації
наукової роботи Харківського НДЕКЦ МВС України;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8201-4013>*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Збройна агресія РФ проти України призвела до величезних викидів в усіх сферах життя нашої країни. Загарбники чинять значну кількість воєнних злочинів. Внаслідок цього вже загинули тисячі безневинних цивільних осіб, пошкоджено величезну кількість об'єктів цивільної інфраструктури. Встановлення особистості кожного злочинця і притягнення їх до відповідальності згідно з законом є обов'язком органів правопорядку.

Очевидно, що документування кожного факту тяжкого злочину в умовах воєнного часу супроводжується чисельними труднощами. Вони викликані як високою інтенсивністю бойових дій і небезпекою для правоохоронців безпосередньо в ході виконання своїх функцій, так і дефіцитом досвіду у цій сфері й відповідних технічних засобів у оперативних працівників, слідчих і прокурорів. Разом з цим варто розуміти, що чим більше часу мине від моменту вчинення злочину до виявлення та фіксації його слідів, тим менше шансів на успіх в його розкритті. Тому слід намагатись якісно і водночас швидко оглядати

місця події та проводити інші невідкладні слідчі (розшукові) дії на початковому етапі розслідування. Але не втрачати час в нинішніх умовах можливо не завжди. Наприклад, як свідчить сучасна практика, неабиякі труднощі виникають при документуванні воєнних злочинів на деокупованих територіях. У таких випадках слідчим і прокурорам доводиться працювати вже після того, як пройшов певний час від моменту вчинення кримінальних правопорушень. Крім того, масштабність злочинної діяльності окупантів зумовила надзвичайну трудомісткість у діяльності з документування воєнних злочинів, зокрема, фіксування обставин масових поховань людей, великої кількості руйнувань внаслідок обстрілів і бомбардувань цивільних об'єктів, фактів масового незаконного утримання людей і катувань, злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством, тощо.

Одним із вагомих факторів, які забезпечують якість розслідування, є грамотне використання спеціальних знань і науково-технічних засобів на всіх його етапах. У першу чергу під час огляду місця події та в подальшому в ході експертних досліджень. Тут можна констатувати, що перед підрозділами техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування та судово-експертними установами постало чимало нових проблем, які здебільшого були актуальними і в мирний час, але зараз значно загострились. Також і від науки криміналістики варто очікувати надання практичним органам дієвих інструментів для практичної діяльності.

У зв'язку з недостатнім рівнем готовності вітчизняних криміналістичних підрозділів до вирішення нових масштабних завдань щодо виявлення та дослідження матеріальних слідів військових злочинів суттєву допомогу в цій сфері Україні надають зарубіжні держави. Відомо про таку допомогу від спеціалізованих криміналістичних підрозділів Франції, Нідерландів, Великобританії та інших країн. Крім одержання безпосередньо практичної допомоги у розслідуванні певних злочинів у наших криміналістів з'явився шанс набути знання та навички застосування новітніх технічних засобів і методів дослідження слідової інформації.

Як і слідувало очікувати, найбільш затребуваними в практиці техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів, учинених під час війни, виявились досягнення новітніх галузей судових наук, таких як цифрова криміналістика, ДНК-аналіз, судова вибухотехніка. Але, не є секретом, що в Україні перші два розділи більшість науковців взагалі не відносять до змісту криміналістичної науки. Відповідні положення розвиваються виключно у межах практичної діяльності правоохоронних органів (наприклад, у

службовій діяльності підрозділів кіберполіції) та судово-експертних установ (у формі відповідних судових експертиз). Водночас відсутність системного розуміння змісту цих розділів та їх сучасних практичних можливостей призвело до суто емпіричного застосування певних технічних засобів і методичних рекомендацій практичними працівниками. Досі майже відсутнє і належне правове регулювання цих аспектів.

Нещодавно було внесено зміни та доповнення до кримінального процесуального законодавства (ст. 71, 99, 104, 245-1 КПК України тощо), що переважно стосуються удосконалення форми використання спеціальних знань і правового статусу комп'ютерних даних та інших доказів у кримінальному провадженні. Це виявилось необхідним для зняття формальних труднощів у використанні допомоги спеціалістів, а також фото- та відеоматеріалів, інших цифрових доказів у конкретних кримінальних провадженнях за фактами порушення окупантами законів і звичаїв війни та інших тяжких злочинів. Ці законодавчі кроки можна оцінити позитивно. Хоча вони не знімають усіх проблем, з якими зараз стикаються правоохоронці при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень, але покликані розширити можливості використання новітніх технологій пошуку доказів і встановлення невідомих слідству осіб (підозрюваних, невпізнаних трупів та ін.).

Вже неодноразово було наголошено на важливості ДНК-аналізу для ідентифікації жертв учинених злочинів. Але до цього часу в Україні не було прийнято комплексної реформи кримінального процесуального законодавства у зв'язку з ДНК. Профільний закон про державну реєстрацію геномної інформації людини було прийнято лише в липні поточного року і чинності він ще набув. Тому досі немає якісно наповненої національної бази даних ДНК, у т.ч. щодо військовослужбовців. Процедура відібрання біологічних зразків і проведення тестів ДНК відбуваються в загальному порядку (для трупу – це огляд трупу, пов'язаний з його ексгумацією або судово-медична експертиза, для живих осіб – відібрання біологічних зразків за правилами освідчування). Безпосередньо тести ДНК проводяться тільки у формі судової експертизи, що в даному випадку затягує процес. Також із організаційної та технічної точки зору вітчизняні лабораторії не повною мірою готові до виконання швидких ДНК-тестів. Важливо, що і питання захисту індивідуальної генетичної інформації законодавчо не врегульовані.

Успіхи у встановленні особи невідомих підозрюваних, яких було зафіксовано за допомогою засобів фотозйомки чи відеозапису,

демонструють технології OSINT, зокрема з пошуку в Інтернеті за ознаками зовнішності через автоматизовані програми розпізнання облич. Зараз згідно п. 1 ч. 2 ст. 99 КПК України матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (у тому числі комп'ютерні дані) можуть бути віднесені до документів як джерел доказів. Але вважаємо, що потребують урегулювання не тільки результати, а і способи отримання відповідної інформації.

У підсумку відзначимо, що в умовах війни в Україні збільшилась потреба у використанні спеціальних знань у галузях цифрової криміналістики, ДНК-аналізу, судової балістики та криміналістичної вибухотехніки у формах залучення відповідних спеціалістів до оглядів та інших слідчих (розшукових) дій, одержання консультативної допомоги на початковому етапі та залучення експертів на подальших стадіях досудового розслідування. Це вимагає вжиття певних законодавчих, організаційних і технічних заходів, спрямованих на поліпшення умов техніко-криміналістичного забезпечення досудового розслідування воєнних злочинів.

Віталій Анатолійович СВІТЛИЧНИЙ,

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри протидії кіберзлочинності факультету №4

Харківського національного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент;

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3381-3350>

ЦИФРОВА КРИМІНАЛІСТИКА ОСОБЛИВОСТІ, МОЖЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Процеси, що протікають в електронному світі, залишають безліч пасивних та активних слідів, це відповідно: технічна інформація використання електронних пристроїв та сліди дій, вчинених безпосереднім користувачем: фото, відеозаписи. Саме виявленням, фіксацією та використанням таких слідів займається відносно молода галузь криміналістики – цифрова криміналістика (інші назви: digital forensic, форензіка, комп'ютерна криміналістика).

Тобто цифрова криміналістика - це галузь криміналістики, що вивчає виявлення, фіксацію та подальше використання в розкритті та розслідуванні злочинів цифрових слідів, що утворилися в ході злочинних процесів, що протікають в електронному світі [1]. Цифрова криміналістика охоплює комп'ютерні апаратні засоби та їхнє програмне